

zvezku je 30 kr., dobé se pa tudi posebno okusno v platno vezane po 70 krajc., ki so kaj pripravno darilo pridnim šolarjem. Naj bi tedaj lična knjižica po vsem Slovenskem našla obilo kupca, da za prvim zvezkom po vrsti pridejo vsi drugi!

Ozir po domovini.

Bled.

Zgodovinska črtica.

Po Valvazorji in Dimitzu spisal J. L.

(Dalje in konec.)

Ko so bili v začetku 16. stoletja (1500 - 1520) večkrat in v raznih krajih kmetski upori („ounti“) zoper plemenitaže in grajščake, vrelo je tudi v bleški okolici, kjer je posebno neki kmet po imenu Klander ljudi na ustajo ščuval. Kmetje so se pritoževali zlasti zoper Radoljčane, kateri jim v mestu prav nobenega kupovanja ali prodajanja dovolili niso. Bohinjski kmetje so se bili l. 1515. v posebni prošnji obrnili na briksenskega škofa, čegar lastnina je vsa pokrajina nad Bledom bila. Al do krvavih prask na Gorenjskem ni bilo prišlo, kakor na Dolenjskem, kjer so bili uporniki več gradov sežgali. Ko je bil na Dolenjskem upor zadušén, pobegnil je tudi gorenjski glavni puntar Klander na Benečansko.

Krivoverstvo Lutrovo, katero so na Kranjskem zelpospeševali deželni stanovi (zdaj deželni zbor) in neka, teri duhovniki, posebno pa Trubar in Dalmatin udomačilo se je bilo tudi v Bledu. Katoliški duhovnik Krištof Fašang se ga je z vso silo poprijel, ž njim vred pa tudi skoro cela fara, kajti štel je 1200 komunikantov, to je, novoverskih faranov. Kdor je k drugi veri prestopil, moral je po ukazu ljubljanskega prošta in briksenskega škofa, ki je bil bleški cerkvi patron, faro zapustiti (l. 1572.) Ali Fašang se je temu trdovratno upiral. Zagovarjali pa so ga, kakor tudi lutrovskega pridigarja Kuplenika v Lescah, deželni stanovi in grajščak Ditrichstein v Radoljici pri nadvojni in pri patronu, briksenskem škofu. Dokler mu ni došel odgovor, poslali so mu celó tolažilno pismo „ein trostbriefl“. Konečno je na povelje ljubljanskega in briksenskega škofa Fašang moral iz farovža in cerkve umakniti se radoljškemu vikariju Matiju Groslu, deželni stanovi pa so mu dali pravico, da je smel v Zaspem poleg katoliškega duhovna pridigovati in mu za to 50 gold. nagrade dovolili. Al na novo pritožbo briksenskega škofa dal je nadvojvoda Karol povelje (l. 1573.), da se morajo Fašang in vsi uporni podložniki iz bleškega okraja iztirati.

Vendar še ni bila nova vera v teh krajih popolnem zatrta, kajti še v prihodnjem letu (1574.) čujemo, kako so se nekateri Blejčani pri deželnih stanovih pritoževali zoper grajščaka bleškega, pl. Lenkovića, ki je bil iskren katoličan. Kdor bi poslušal luteranske pridige in šel k novošegnemu obhajilu, mu je z ječo in globo 20 cekinov pretil; podložnika Krištofa Hellera pa je v ječo dejal zato, ker je pritožbo o tem deželnim stanovom nesel. Vkljub vsem ostrim prepovedim je še kakih 10 let kasneje (1584) nekaj luteranov bilo v tej fari. Hodili pa so poslušat nekega lutrovskega pridigarja v Begunje, kjer je bila grofinja Julija Kacijanarca napravila kapelico, da je ondi od l. 1580 - 1590 pridigoval nek luteran Klement Bobek, ki je poprej bil — krojač. Potem pa so prišli poslanci briksenskega škofa in so slehernega, ki se je prijel nove vere, zapodili s posestva in hiše, katere so med katoličane razdelili. To je pa zopet kmete hudo razdražilo. Leta

1587. se dvignejo radolški meščani in bleški kmetje in z orožjem udarijo proti bleškemu gradu. Od hiše do hiše gredé so postavljali s slovesnim trobentanjem krivoverce v poprejšnja posestva rekoč: „Postavljamo te na zemljišče in vračamo ti, kar je tvojega, a vedi, da si graščini pokoren z davkom, tlako in vsem vnanjim; kar pa zadeva vest in dušo, ravnaj po svojem prepričanji“.

Tak popis nahajamo v poročilu zgodovinskega društva kranjskega od l. 1861. Natančnejša preiskovanja gosp. Dimitza v njegovi zgodovini kažejo, da je luteransko preobračanje v Bledu kmalu konec vzelo in za nekatere trdovratne lutrovske posestnike imelo slabe nasledke.

Bilo bi še več povedati o verskih dogodbah bleških ob času luteranstva na Kranjskem, al zadostuje naj to, kar kaže, da je proti koncu 16. stoletja v Bledu močno vrelo, grmelo in treskalo. Ali kakor za nevihtami solnce zopet zasije, tako so nastopili tudi za ta „raj“ kranjske dežele zopet mirni časi, kajti skozi 200 let se tukaj ni dogodilo ničesar, kar bi bilo posebne zgodovinske važnosti.

Še le v francoski dobi je postal enkrat Bled predmet živahnega razgovarjanja. Ko so bili Francozi leta 1809. vdrugič na Kranjsko prišli, ostali so tukaj 4 leta. S Kranjci niso nikakor tako neusmiljeno delali, kakor je delal Turek, al denarja jim niso mogli naši ljudje nikoli dosta zložiti. Davki so bili neizmerno veliki, al vendar jim niso zadostovali. Zato je sklenila francoska vlada cerkve, posebno romarske, njih zakladov oropati. Ta osoda bi morala tudi romarsko cerkev na bleškem jezeru zadeti. Ko so Bleščani in sosedne vasi po trgovcu Jakobu Klinarju (Petranu) to izvedeli — tako pripoveduje Dimic — prosili so francosko vlado, naj bi tega ne storila in tej cerkvi prizanesla, ker bi ljudstvo zeló nezadovoljno bilo; naj bi se vlada rajše pogodila za kakošno odškodnino v denarjih. — Med tem pa je francosk poveljnik uže prišel iz Radoljice, da bi oropanje cerkve izpeljal. Pokazali so mu prošnjo; na to se je on domú obrnil, pa čez nekaj dni zopet prišel z nekim srebrarjem ljubljanskim. Ali zdaj so se žene bleške uprle, prosile ga in branile, da ne bi se po jezeru na otok k cerkvi matere Božje odpeljal. Francoz pa dá na to bleškega uradnika Potočnika zapreti, ker je mislil, da je on upor podkuril. Nemudoma si je preskrbel žandarmerijo in gozdarske može ter s silo se odpravljal proti otoku. Ko je uže v čoln stopil, začne se ljudstvo groziti in zvoniti. Moral se je potem vrniti v grad nazaj. Ko pa mu je hotel gozdarski uradnik na pomoč prihiteti, ustavila mu je srčna ženska, junakinja „Burjevka“ (Uršula Ferjan) konja; on je ustrelil na njo, pa k sreči le obleko njeno obštelil. Kmete so po tem domači uradniki potolažili. Čez nekaj dni pa je došlo dovoljenje, da se cerkveno orodje nima cerkvi vzeti, ampak samo le ceniti; njega vrednost v denarji plačati, naj se okolica zaveže. In tako se je tudi zgodilo.

V Bledu je bil rojen Blaž Kumerdej, prvi ravnatelj normalne šole v Ljubljani, voditelj kranjskega šolstva v dobi cesarice Marije Terezije, preblag duhovnik in pisatelj slovenski.

Obraznave deželnih zborov.

Deželni zbor Kranjski.

9. seja 7. dne julija.

Nasvetoval je poslanec dr. Bleiweis načrt postave, s katero se, dodatno k občinski postavi, županstvom daje pravica, odreči ženitovanske oglasnice.

Po nasvetu dr. Poklukarja se je prošnja okrajno-cestnega odbora radoljskega za dovolitev mitnine pri Bleškem mostu izročila deželnemu odboru v poročanje.

Vitez Vesteneck poročal je v imenu gospodarškega odseka k §. 6. deželno-odbornega letnega poročila o raznih občinskih zadevah ter nasvetoval: 1) Deželnemu odboru se nalaga, c. kr. vlado vnovič prositi, naj prekliče ukaz, po katerem bi županstva, a ne davkarski uradi, razdeljevati in pobirati morala priklade za šolske občine. 2) Deželnemu odboru se nalaga, naj naglo izvrši postavo od l. 1869. gledé osnove velikih občin, če tudi ne za vse okraje. 3) Okrajna glavarstva naj se naprosijo čuvati nad tem, da bi županstva občinske takse pobirala pravilno. 4) Deželni odbor naj čuva nad tem, da bodo občine vsako leto sestavljale občinske proračune in račune ter v ta namen, če treba, okrajna glavarstva na pomoč klicati. — V splošni debati o teh predlogih priporoča poslanec grof Thurn, da bi se sopašniki razdelili. Poslanec Lukmann predlaga, naj se c. k. vlada naprosi, prihodnjemu deželnemu zboru predložiti načrt postave o razdelitvi sopašnikov in menjalnih zemljišč. C. k. deželni predsednik gosp. Winkler navaja priznavši po svojih lastnih skušnjah na Goriškem veliko važnost razdelitve pašnikov, pa tudi težavo najti splošna načela, katera bi vsem krajem ugajala, ter obljubi, da bode to zadevo natanko prevdaril in da bode, če pride do ugodnih občnih načel, predložil načrt take postave, do tje pa naj se za vsak slučaj posebej odločuje o razdelitvah. — Poslanec Pfeifer spodbija predlog gospodarškega odseka, ki meri na to, da bi se občine še bolj nego do sedaj stavile pod policijsko nadzorstvo okrajnih glavarjev; ako se to zgodi, ne bode noben sposoben človek prevzel županstva, pri katerem bi vedno policaja za hrbtom imel. Sedanje postave zadostujejo popolnem; čemu toraj novih verig kovati, čemu županstvom nezaupnico izrekati, ker to bolj zaslužijo nekatera okrajna glavarstva. — Grof Thurn želi, da bi se ustanovile vendar enkrat velike občine. — Poslanec dr. Poklukar pravi, da je razdelitev sopašnikov skor pri vsakem deželnem zborovanju kmetijske družbe na dnevnem redu; ako bi se pašniki razdelili, pridelala bi kranjska dežela za kaka 2 milijona več ko sedaj. Treba pa je čakati z deželno postavo tako dolgo, dokler državni zbor ne odloči splošnih načel, do tje pa naj se poslužujejo sredstva, kakor je navajal gosp. deželni predsednik.

V specijalni debati se najprej sprejme odsekov 1. predlog.

Potem se posl. Svetec oglasi k 2. točki odsekovih predlogov. Sklicevaje se na postavo od l. 1869., po kateri naj vsaka občina šteje vsaj 3000 duš, in katera izjeme manjših občin dopušča le tedaj, kedar je neobhodno potreba, govornik temeljito kritizira dotični operat Dežmanov, ki se najbolj le ozira na korist mestnih občin in trgov. Predloženi operat razkosuje občine, katere uže 30 let obstojé. Med tem, ko postava veli, naj se izjeme delajo le, kadar je to neizogibljivo potrebno, Dežmanov operat pa dela izjeme v največi meri, tako, da se mora reči, da se je tu postava postavila na glavo; ta operat ne zadostuje glavnemu načelu postave; iz vsega se kaže le strankarski manêver. (Res je! na levi.) Konečno se govornik obrača do vlade, naj bi tako strankarskih zlozeb občin ne potrdila. (Dobro-klici na levi.) — Poslanec Dežman očita Svetcu, da je zdaj družega mišljenja, kakor tedaj, ko se je postava o velikih občinah sklepala, ter zanikuje, da bi bil operat delal iz strankarskih ozirov; nazadnje pa je zgrešil stvar, o kateri se je obravnavalo, tako, da ga je dež. glavar, mož

njegove stranke, opominjati moral, naj pride zopet na pravo pot. — Poslanec Lavrenčič je obširno in natanko dokazoval, da je razdružitev vrhpoljske in vipavske občine pač izjema, toda taka, ki je v postavi popolno utemeljena; poleg tega želite obe občini sami, da se razdružite. — Gospod c. kr. deželni predsednik Winkler pravi, da je zložitev glavnih občin zelo velike važnosti in da bode to, kar Dežman namerava, težko izpeljivo; občine, posebno majhne, bodo ugovarjale, ker se bodo bale, da se v veliki občini ne potopijo v manjšino. Govornik obljubi, da bode operat natanko pregledal, a da treba bode več napak odstraniti v postavi, katera ne določuje, kako vršiti volitev, kdo predseduje itd. Dokler nove postave ni, je sedanja izpeljavati, toda kar najbolj mogoče, na korist posameznim občinam. Če se vlada in deželni odbor ne sporazumeta, treba bode posebne postave. — Posl. dr. Deu zagotavlja, da peticija postojnske občine ni bila iz Ljubljane naročena (a verjel mu tega ni nobeden). — Poslanec dr. Bleiweis odgovarja Dežmanu, kako more Svetcu očitati veterinjaštvo. Al ni on sam odličen veterinjak, ki je nekdanj navdušeno pel „Slavo Slavjanom!“, a dandanes poje vso drugo pesem? Jaz odkritosrčno rečem, da nisem za Svetčeva načela. Po mojem mnenji naj bi se pri nas ustanovile velike občine, občine take, kakor na Hrvatskem županije, katerim naj bi se izročil ves političen delokrog, in to zato, da bode enkrat konec okrajnim glavarstvom, kateri so zares pravi pašaliki v naši deželi. (Živahni dobroklici na levi.) — Svetec odgovarja Dežmanu, če je deželni odbor razvidel, da se postava tako, kakor je, ne dá izpeljati, naj bi bil nasvetoval premembo postave; napačno pa je bilo, da je deželni odbor začel delo, predno je deželnemu zboru nasvetoval, pomanjkljivosti odstraniti. Ako Dežman meni očita, da se po vetru obračam, je to popolno neutemeljeno. Jaz sem l. 1869. glasoval za velike občine, in glasujem še danes za nje, pa ne za take, kakor jih je skrpal Dežman na korist svoje ustavaške stranke. (Dobro klici na levi.) Posl. Dežman srdito protestira ter reče, da svojega prepričanja ni premenil, dokler sedi v tej zbornici. (Veselost na levi.) Poročevalec vitez Vesteneck na temeljite ugovore narodnih poslancev odgovarja z navadnimi občnimi puhlimi frazami in konečno s trte zviže zabavljico, da ima Kranjska dovolj črnih pik. (Živahni ugovori na levi.) — Pri glasovanju obvelja odsekov 2. predlog za stran glavnih občin po navadni večini narodni nasprotne stranke.

Zoper 3. odsekovi predlog, da se namreč c. kr. okrajnim glavarstvom nadzorstvo izroči o pobiranju občinskih taks, se oglasi poslanec Svetec povdarjaje, da ta nasvêt nima družega namena, kakor okrajnim glavarstvom dati priliko, še bolj s silo segati v avtonomijo občin; okrajna glavarstva imajo uže preveč prilike, vmešavati se v občinske stvari. Pri nas, ker se okrajni glavarji navadno bolj pečajo z volilnimi agitacijami, ste za nje dve vrsti županov, eni, ki okrajnim glavarjem vse na ljubo storé, drugi bolj samostojni možje nazivajo se od njih „narodne klerikalce“. Prvi pod zaštitom okrajnih glavarjev lahko županijo, kakor hočejo (čujte! na levi), drugi pa imajo od glavarjev vedno sitnosti, se ve, da le zato, ker pri volitvah ne plešejo tako, kakor okrajni glavar gode; konečno govornik odsvetuje ta nepotrebni in nevarni predlog sprejeti. — Dr. Vošnjak pravi, da je čudno, na poročevalcem mestu videti vedno enega in istega gospoda Vestenecka. Ta političen uradnik misli, kakor proti svojim uradnikom, mora se strogo postopati tudi proti županom; gosp. Vesteneck je prav razžaljivo govoril o kranjskih občinah, za to naj se mu zahvalijo župani. Od vaše stranke se

zmiraj toliko pripoveduje o surovosti Kranjcev, a o takih surovostih, kakor se godé na Dunaji, ali pa na Pruskem, na Kranjskem vendar še slišali nismo. Jaz odločno protestiram, da se kranjska dežela od one strani v deželnem zboru grdo sramoti. (Živahna pohvala na levi.) Črne pike, katere je gosp. Vesteneck navajal, so nezakonitosti, ki so se vršile pri volitvah, ko so nekateri glavarji nesramno gazili postavo. (Burna pohvala.) To je črna pika dežele naše, da v deželnem zboru sedi po nezakonitih činih voljena večina, ki ne zastopa ogromne večine prebivalcev. (Burno ploskanje na levi.) Se ve, da je okrajni glavar Vesteneck v svojem okraji napravil dosti hudih skušenj. — Poročevalec Vesteneck kliče deželnega glavarja na pomoč, češ, naj govornika opozoruje na dostojnost, a dr. Vošnjak opomni, da tak človek, kakor je Vestenek, ga ne bode učil dostojnosti, če nas on vedno provocira, mu odgovora ne bomo dolžni ostali, če vi sem streljate, streljali bomo nazaj. — Vitez Vesteneck pravi, da je poslanec Pfeifer to, kar je govoril, vse pravil uže v državnem zboru pri debati o proračunu. Nadalje pravi Vesteneck, da je nepoboljšljiv, da ne more brez policije živeti. Konečno graja litijsko občino, ki ima dva poslanca v deželnem zboru, pa ne stori ničesa za saniteto, ničesa za uboge. — Poslanec Pfeifer poročevalca Vestenecka stavi takoj na laž, dokazavši, da se je dogodjal, katerega je omenil, dosti pozneje vršil, kakor je on govoril v državnem zboru, da ga toraj tam ni mogel navajati. — Poslanec Svetec odgovarja, da Litija pošteno skrbi za uboge, da ima žandarmerijsko postajo, da je tudi saniteta dobra, kajti nahaja se v Litiji c. kr. okrajni zdravnik, okrajni ranočelnik, babica in lekarnica. Se ve, da je nemškutarska večina vklub nasprotovanju narodne stranke sprejela 3., in potem tudi 4. odsekovi predlog.

Dr. Poklukar poroča v imenu finančnega odseka o proračunih ustanovnih zakladov za l. 1880. in 1881., ki se potrdé. — Sprejme se predlog dr. Vošnjaka o oddajanju neozdravljivih ubogih bolnikov iz bolnišnice v hiralnico. — Dr. Vošnjak nasvetuje za finančni odsek, naj se občini slavinski dovoli 150 gold. podpore za most in škarpo, kar obvelja. — Konečno poslanec Navratil v imenu finančnega odseka nasvetuje, naj se telovadskemu učitelju Šmidtu za tisek drugega dela „Telovadne šole“ dovoli 150 gold. podpore, kar se sprejme.

Mnogovrstne novice.

* Za stavljenje katoliške stolne cerkve v Sarajevu darovali so v svojem imenu svitli cesar in v imenu cesarice 5000 gold., cesarjevič Rudolf 1000 gold., nadvojvode Ludevika Salvatorja 200 gold., Rajner 500 gold., Friderik 500 gold., kardinal Simor 3000 gold., finančni minister Szlavý 300 gold., vratislavski knezoškof Förster 50 gold. itd. Vsega nabranega denarja je 18.670 goldinarjev.

* Posnemanja vredno je postopanje nekega župana v Nasavskem na Nemškem. Tamošnji župan je prepoval v krčme zahajati mladenčem, ki še niso 18 let stari. Zasačeni mladenec plača 1—2 gold., krčmar pa 2—4 gold. globe.

Naši dopisi.

V Gorici 2. avg. — Glavna dika goriške dežele, stare Avstrije stari steber, cesarjev značajni gojitelj, najstariši in zvestejši njegov svetovavec in prijatelj — počiva od 28. julija t. l. v rodovinski svoji raki na Št.

Peterskem pokopališči blizo Gorice. Gosp. fzm. Ivan K. grof Coronini, čigar dušna in telesna krepost je čudovito vključevala 86letni starosti, umrl je prav na god svoje rajneke soproge, 26. julija med 10. in 11. uro dopoldne. Smrt njegovo imenujemo po pravici naglo, nepričakovano, čeravno ni uže par dni pred stanje njegovo bilo prav normalno. Črno zagrneni zastavi — deželna na deželni hiši (v Gorici) in mestna na magistratu — ste potrjevali okoli poldne 26. julija, kar se je bilo kakor blisk razglasilo po mestu. — Životopisa odlično zgodovinskega možaka, kakor je bil grof oče Coronini, ni mi treba menda vpletati v ta kratki dopis. Samo to naj povem, — zlasti gojiteljem in odgojencem noveje dobe — da je bil visoki gospod v vseh razmerah svojega življenja vselej stanoviten in zvest katoličan in skoz in skoz — „značaj“. Ta misel se je meni najbolj usilovala v ginljivi tihoti, ko so preteklo sredo zvečer truplo spuščali v rako, ko je cesarjev namestnik, generalni adjutant fml. Frid. baron Mondel, vse do konca na tanko opazoval, kar se je v tem poslednjem trenutku milega godilo, ko so krasne vence znašali v grob, ko je zahajajoče solnce tako primerno povelečevalo pomenljivi ta prizor. — O mrtvaškem sprevedu le toliko, da je bil rajncega vreden, častni stopinji in priljubljenosti njegovi primeren. Obrednik na čelu prvostolnega kapiteljna in domačih duhovnov je bil kapiteljski dekan mons. Franc Mercina (mons. Mercina je bil do lanskega leta dekan v Št. Petru in rajncemu grofu jako priljubljen). Prvi za mrtvaškim vozom je šel rajncega sin, gosp. grof Franc, državne poslanske zbornice prvodsednik (v polkovniški uniformi). Z generaladjutantom bar. Mondel-nom na levici je stopal namestnik primorski, gosp. De Pretis, v civilni obleki. V cerkvi so čakali Nj. eksc. gospod knez nadškof dr. Gollmayr — rajncega somiselnik in prijatelj. Razen tržaških vojaških načelnikov se je udeležilo pogreba vse, kar ima Gorica vojaških in civilnih odličnikov, vsi uradi, vse korporacije. V prvo smo videli tudi naše veterane; izkazovali so čast svojemu častnemu predsedniku. Močno pa in nevšečno so pogrebu kratile veličanstvo krajne razmere: vas nima namreč nikjer prostora, da bi se bil mogel spreved spodobno razviti in urediti. (Vojaki na pr. so se morali umakniti na stranske poti.) Gledajočega ljudstva se je vse trlo; pol Gorice je bilo v Št. Petru. Z oken vseh lepših hiš je visela črnina. — Rajncega dejanja so šla za njim, — preblagi spomin njegov ostane med nami. — V zvezi s popisom Št. Peterskega dogodka je misel na državnozbornično predsedništvo in na poslansko zbornico samo. Tisti dan, ko smo zgubili grofa Coronina očeta, došlo nam je sporočilo o še drugi važni zgubi: Slovenci goriški so zgubili svojega velezmožnega, mnogozaslužnega zastopnika v državnem zboru. Državni poslanec gosp. Andr. Winkler se je odpovedal državnega poslanstva! To je hud udarec njegovim volivcem in vsi deželi. Če pa uže mora tako biti, naj bode. Bog daj, da bi gosp. Winkler dobil naslednika vsaj enako značajnega, nesebičnega in delavnega, če tudi ne enako veljavnega. O tej zadevi ima zadnja „Soča“ pomenljiv — a ne preveč nadepolen sestavek. — Statistične posnetke iz naših srednješolskih letnikov in druge reči v prihodnjem dopisu.

Iz Kort v Istri 1. avg. R. — Zadnji dan julija je bil pri nas strašen dan. Pripodili so se iz morja črnosivi oblaki, nastal je grozovit vihar, kateri je ruval drevje s koreninami, lomil veje, metal po tleh vinske trte. Iz oblakov se vsuje debela in gosta toča in v enem trenutku je bilo vse potolčeno tako, da v več vaseh na trtah ne enega peresa ni ostalo. Slabo je bilo lani, ali naš slovenski kmet, ki je pobožen, delaven,